

УДК:
343.352:355.01+351.74](497.11)

Оригинални
научни рад

ПОЛИТИЧКА РЕВИЈА
POLITICAL REVIEW
Година (XXII) IX, vol=25
Бр. 3 / 2010.
стр. 359-378.

*Миле Ракић**

Институт за политичке студије, Београд

КОРУПЦИЈА КАО ОДРАЗ СТАЊА БЕЗБЕДНОСТИ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ**

Сажетак

Рад се бави феноменологијом корупције која има своју релативно дугу историјску традицију, како у другим земљама, тако и код нас. Корупција се разматра са аспекта утицаја на безбедност друштва, па отуда и са аспекта националне безбедности у демократској држави. Упркос чињеници да се безбедност, схваћена у њеном најширем појмовном значењу, у квантитативном и квалитативном смислу сматра савременом, корупција и даље егзистира. Обзиром на њену учесталост, појавне облике, обим и интензитет проузрокованих последица, посебно добија на значењу у новије време. Борбу против корупције прати разнолика проблематика која се огледа у недостатку хомогене дефиниције, али и њеној повезаности са државном влашћу, односно директном угрожавању темеља модерне државе и владавине права, тј. институције јавне власти и успостављеног система безбедности.

Кључне речи: корупција, безбедност, друштво, Република Србија

УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Корупција је као вирус који може да уништи сваку државу. Распрострањена је, у мањој или већој мери, у свим земљама све-

* Виши научни сарадник, Институт за политичке студије, Београд

** Рад је настао у оквиру научног пројекта „Друштвене и политичке претпоставке изградње демократских институција у Србији“ (149057 Д), који се реализује у оквиру Института за политичке студије у Београду, а финансира Министарство за науку и технолошки развој Републике Србије.

та. Корупција представља озбиљну препреку бржем и ефикаснијем развоју сваке државе. Једна од најзначајнијих карактеристика корупције је свакако да нема области у којој се не могу уочити ефекти њеног утицаја. У корупцију је директно или индиректно укључен како приватни тако и државни сектор. Корупција је тако распрострањена у сфери приватизације, јавног снабдевања, пореских служби, контроле увоза и извоза, правосудног система, просвете, спорту. О размери утицаја корупције данас је објективно тешко дати валидну процену не само код нас већ је то проблем и у другим демократским државама. Међутим, и она површна сазнања о распрострањености и утицају корупције на привреду државе упућују недвосмислено обесхрабрујуће сигнале садашњим и потенцијалним страним инвеститорима као и свим грађанима БиХ. Са аспекта безбедности друштва и државе индикативно је сазнање да корупција јача криминалне активности омогућавајући криминалним групама да оперишу изван или најчешће на ивици закона. Корупција је данас у порасту у Републици Србији, али и у неким суседним државама (БиХ, Хрватској, Словенији, Црној Гори, Бугарској...) што свакако обесхрабрује борбу против исте. Несумњиво је да корупција знатно утиче на смањење националног бруто друштвеног производа у Србији, али не само у њој, што се може и процентуално изразити. Издавања пословних људи за подмићивање, пре свега, функционера и руководећег кадра код нас се креће око 7 процената вредности пословних трансакција. Сума за подмићивање се креће у распону од неколико стотина до неколико десетина хиљада динара или знатно више у зависности од самог циља подмићивања. Од ових нелегалних трансакција, које је по правилу веома тешко доказати, држава трпи знатну штету, односно буџет државе може бити оштећен за више стотина хиљада или се та вредност може изразити у милионима динара. Овај дефицит буџета се, према томе, одражава на све кориснике који се финансирају из државног буџета (просвета, наука, култура итд). Нарочито је индикативна чињеница да су тако оштећене и оне државне институције, односно корисници буџета чија делатност је усмерена на борбу против корупције (полиција, судство, царина ...)

Међутим многа истраживања указују на чињеницу да је релативно велики број грађана био у прилици да даје мито за одређену услугу. Чињеница је да су и веће корупционашке афере код нас веома присутне, како у прошлости тако и у наше време. У послед-

ње време у Републици Србији корупција се све чешће користи као негативан аргумент у односима између политичких партија и њихових лидера итд.

Као највећи проблеми, који доводе до овако лошег привредног па у крајњем случају и до нестабилног безбедносног амбијента у националној држави, наводе се: бирократија у државним институцијама, локалној самоуправи, политичка (не)стабилност, корупција, криминал, велики порези те отежан приступ и нетранспарентност изворима финансирања.

ПОЈМОВНА ОДРЕЂЕЊА

Свака држава у својим законским и одговарајућим подзаконским актима предвиђа низ превентивних и репресивних мера на плану националне безбедности односно супротстављању корупцији и другим облицима криминалитета. Под друштвеном безбедношћу се најчешће подразумева способност друштва да истраје у свом суштинском карактеру под измењеним условима и могућим или стварним претњама. Концепт друштвене безбедности усредсређен је на националне и етничке колективе, религијске и културне аспекте међународних односа. У том смислу нарочито је важно питање одрживости без прихватљивих услова за еволуцију, традиционалних образаца језика, културе, удружења религијског и националног идентитета и обичаја. Друштвена безбедност остварује директан утицај на ток националне безбедности.

Међутим, безбедност друштва је данас изложена перманентном угрожавању различитог интензитета, врстама и облицима угрожавања. Међу готово традиционална (пратећа) угрожавања друштва данас се најчешће убраја и већ поменута корупција. Чини нам се не без разлога јер последице и обим угрожавања безбедности корупцијом припадају групи угрожавача чији утицај прожима све поре државног система и објективно говорећи, може имати фаталне последице за даљи развој државе и њено напредовање у Европске интеграције.

Корупција (*corruptio* - поквареност, подмитљивост) у појединачном тумачењу означава злоупотребу службеног положаја ради остваривања личне користи. Међутим, иако се најчешће дефинише као „злоупотреба повереног јавног овлашћења за стицање приватне користи“, за њу се може казати да цвета у ригидним

системима у којима постоји мноштво тзв. „уских грла“ и извора монополске моћи унутар власти. У суштини, појам корупција подразумева злоупотребу јавне службе ради личне користи. Класично схватање корупције у политичкој науци полази од идеје о томе да је корупција израз кварења моралних вредности друштва (Аристотел, Монтескје, Макијавели)

Корупција је патолошка појава, системска аберација у којој владајућа политичка класа, или чак поједини страначки лидери, лични интерес ставља/ју изнад интереса политичке заједнице. Због тога је откривање корупције често успорено и спречавано. Она се не сматра само морално штетном, већ једним од узрока нефункционалности државе. Корупција је дакле понашање које је девијација од нормалног обављања јавне службе ради личне користи. Према томе, она је кршење норми ради остварења личног интереса. То укључује делатности као што су подмићивање, непотизам, те злоупотреба положаја за личну корист. Корупција представља појаву давнашњег порекла која је иманентна свим државним организацијама током своје дуге историје. Корупција, посебно данас, представља наглашен и константан економски (привредни) и политички проблем. У контексту озбиљне проблематике, корупција је нарочито изражена и озбиљна претња земљама у развоју, земљама у транзицији, а свакако оним сиромашним земљама. Неки од облика корупције, нпр. давање мита, у појединим земљама егзистирају вековима. Егзистирање корупције је перманентно али су различити обими и достигнути нивои на коме се подмићивање вршило, односно и данас врши. Оно што корупцију чини специфичном јесте чињеница да до сада није постојало друштво које морално или законски прихватљивом држи злоупотребу положаја. Корупција се манифестује у свим друштвеним слојевима и у свим делатностима у једној земљи, мањак претпоставки, друштвених норми и вредности које су потребне за нормално функционисање слободне тржишне привреде. Са аспекта националне безбедности државе корупција је веома комплексна појава јер не постоји њена прецизна и јединствена дефиниција, не само код нас већ и у другим земљама, што недвосмислено указује на њену фундираност и у међународним односима. Најчешће је „дефинисана“ одредбама Кривичног закона што је недовољно за научни приступ у изучавању ове појаве. Овакво стање (не)могућности јединственог појмовног одређења корупције произилази из чињенице да се корупција испољава

у различитим облицима у многим државама, а овом приликом од значаја је да се иста испољава и у Републици Србији у зависности од економских, политичких, социјалних, моралних, историјских и других услова кроз које је Србија пролазила.

Индикативно је и сазнање да се корупција и у правном смислу дефинише на различите начине у виду различитих казних дела, што такође са аспекта националне безбедности представља огромну проблематику у борби и супротстављању истој. Међутим, у извесном смислу неко дело се може окарактерисати као акт корупције ако има нека препознатљива (својствена, заједничка) обележја - карактеристике, која су индикативна за сваки акт који се односи на корупцију без обзира на област делатности и без обзира на земљу у којој се јавља. У том смислу се ипак нашло решење, од огромног значаја за функционисање безбедности и по питању корупције.

ПРЕПОЗНАТЉИВОСТ КОРУПЦИЈЕ

Корупцију је у Републици Србији могуће идентификовати у свим областима друштвеног живота. Чини се да је потребно посебно указати на чињеницу да је данас корупција у непосредном контакту са политичким странкама нпр. Не сме се пренебрегнути чињеница нпр. да је 90 % студената (младих људи који су будућност државе) са неколико универзитета у Србији упознато са корупцијом. Они верују да је корупција и „веза“ са политичком партијом постала главни критеријум за све, од полагања испита, запошљавања до кривичне одговорности. Ово свакако указује на чињеницу да корупција оставља дубоке трагове не само по питању стања безбедности већ и по питању изградње морала младих људи који се школују на високошколским установама код нас, што опет истиче питање ко у ствари васпитава те младе људе или чак и питање патриотизма тих људи итд. Да ли се у одговору на ова питања налази и одговор на питање зашто млади лако прихватају нове (иностране) вредности. Дакле зашто је интерес младих нпр за војне школе, генерално посматрано, испод некадашњег интересовања или за рад у органима безбедности итд. Одговор би се могао свести на неверицу у органе безбедности управо због присутности корупције и у тим органима и службама. Корупцију је релативно лако препознати по неколико карактеристичних и најчешћих особина као што су:

- издаја, субверзија, незаконите међународне трансакције, кријумчарење
- клептократија, приватизација јавних фондова, разбојништво, крађа
- ненаменско трошење, фалсификовање и проневера, надување рачуна и „скидање кајмака“ злоупотреба средстава
- злоупотреба овлашћења, застрашивање, тортура, добијање незаслуженог опроштаја или олакшица
- обмана и превара, лажно представљање, подваљивање и варање, уцењивање
- изигравање правде, криминално понашање, приказивање лажних доказа, незаконито притварање, подметање кривице
- невршење дужности, напуштање дужности, паразитизам
- подмићивање, изнуда, наплаћивање незаконитих такси, узвратна давања
- намештање избора, договарање гласања, кројење изборних јединица према сопственим потребама
- злоупотреба унутрашњих и тајних информација, фалсификовање докумената
- неовлашћена продаја државног пословног простора, државне имовине и права
- манипулације приликом доношења прописа, спровођење набавки, закључивања уговора зајмова
- избегавање плаћања пореза, стицање прекомерног профита
- трговина утицајем, посредовање при стицању повластица, сукоб интереса
- прихватање неприкладних поклона, хонорара, понуда за брзу зараду и бесплатне забаве
- веза са организованим криминалом, операције на црном тржишту
- завере
- незаконито надгледање, злоупотреба телекомуникација и писама
- злоупотреба службених печата, опреме, станова и привилегија

Најчешћи примери корупције у јавним службама:

- министри „продају“ своја дискрециона овлашћења
- службеници узимају проценат од уговора склопљених са владом, коју плаћају на рачуне у страним банкама
- службеници добијају претерану „гостољубивост“ од оних који послују са владом и бенефиције попут стипендија за стране универзитете за своју децу

- службеници сами себи намештају послове са владом преко компанија које служе као маска и „партнера“ или чак отворено ангажујући сами себе као „консултанте“
- службеници намерно путују у иностранство да би могли да приме дневнице које сами себи одређују у огромним изно-сима
- политичке партије користе своје изгледе да дођу на власт или остану на власти да би наметнули велике ренте, нарочи-то страним предузећима у замену за уговоре са владом (који могу бити приказани као „донације“ у „добротворне сврхе“ и слично.)
- службеници царине и управе јавних прихода се баве изну-ђивањем тако што прете да ће додатно оптеретити пореске обвезнике или увознике уколико се не плати мито, а тада се утврђују неоправдано ниске процене пореза или се при уво-зу роба пропушта без плаћања било каквих царина
- полицијаци изнуђују новац ради сопствене користи претећи саобраћајним казнама уколико се не плати мито (који је че-сто незнатно мањи од казне уколико би се за тај прекршај ишло на суд)
- они који пружају јавне услуге (нпр. они који издају возачке дозволе, наплаћују пијачнине, обављају пасошку контролу) инсистирају на плаћању за услуге у замену за убрзање про-цеса или спречавање одуговлачења
- надређени у јавним службама узимају „рекет“ својим слу-жбеницима тражећи од њих да сакупе одређене суме сваке недеље или месеца и да их проследе вишим инстанцама
- стварају се „духови“ који се убацују на платни списак и пензиону листу како би се створиле фиктивне институције које би, да постоје, имале право на државне фондове.

Такође је познато да се корупција најчешће одвија у процесу приватизације где се на релативно лак начин могу уочити готово стандардни (најчешћи) облици корупције као нпр.: лажирање до-кументације да би се приказало да је предмет аукције претходно дат у лизинг једног од учесника приватизације, на основу чега он „има“ право прече куповине, учешће страних учесника привати-зације који немају право куповине преко домаћих лица, кршење правила о поверљивости понуда (сазнање за услове понуде других учесника и достављање информација, најчешће уз добру надокна-ду, другом учеснику, предузимање непосредних преговора само са једним понуђачем, односно избегавање тендера због наводне хит-ности продаје, процена и продаја неког објекта или робе знатно

испод реалне цене, изнођивање накнаде од стране функционера који доносе одлуке о избору понуђача, непоштовање критеријума одређених тендерском документацијом, узимање мита за одређене услуге у процесу приватизације, онемогућавање учешћа потенцијалним понуђачима постављањем неприхватљивих претквалификационих услова итд. Све ово, обзиром да за сваку ставку се може наћи на десетине примера у стварности, недвосмислено указује на озбиљност и системску утемељеност корупције, као и на њену распрострањеност на свим нивоима и у свим областима у развоју друштва, не само код нас већ и у другим земљама. Прецизније речено, држава својим (не)чињењем продукује корупцију. Од посебног значаја је и чињеница да се ови манифестни облици корупције могу идентификовати и у случајевима приватизације нпр. предузећа која су у директној вези са снабдевањем војске, полиције или других субјеката система безбедности. Ово нам директно указује на могућност настанка негативних импликација на систем безбедности, а самим тим и на стање безбедности у БиХ..

БОРБА ПРОТИВ КОРУПЦИЈЕ

Готово по правилу у борбу против корупције се полазило помпезним изјавама политичара уз указивање на драматичност стања и на веома драстичне мере које ће бити примењене у супротстављању корупцији. Истине ради, борба против корупције позната је од давнина што само указује на једну димензију корупције која се не сме занемарити Још је Платон у својим "Законима" рекао да узимање мита заслужује "осрамоћивање". Такође је, у древној Атини, корумпираним званичницима одузимао држављанство и право да учествују у раду градских и државних политичких институција. Оратор Демостен је проглашен кривим због примања мита 324. године пре Христа и кажњен са 50 талената (данас око 20 милиона долара). Међутим, ова Демостенова казна је била у суштини блага јер су његови суграђани, ништа мање непознати у јавном животу, били кастрирани или погубљени. У Византији (11. век) су корумпирани званичници ослепљивали, бичевали или кастрирали а неретко су били и погубљени. Међутим, интересантни су случајеви првих дана Америке када су они који су примали мито или били склони корупцији могли да бирају казну затвора или новчану казну. Император Тиберије тежио је да заузда грамзиве локалне гувернере који су отимали порез од подређених али је ипак локал-

ним званичницима остављао довољно простора да узимају поклоне. Тиберије је рекао да жели да његове "овце буду ошишане, а не да буду одране" што значи да грађани треба да наставе да плаћају, али да локални управитељи не треба да буду прекомерно похлепни када траже новац.¹⁾

Борба против корупције саставни је део демократизације, модернизације државе и јавне управе, поштених услова утакмице у привређивању, деловања судства и заштите права и слобода грађана. Корупција је општедруштвено зло које захтева систематски напор и високи степен мобилизације свих друштвених снага у његовом сузбијању. Главни актери подстицања сузбијања корупције су институције цивилног друштва које треба да препознају потребе, институције власти и управе које формулишу мере и различите нивое државних институција које носе одговорност.

Сматрамо да борба против корупције у БиХ може имати за циљ и директно доприносити јачању поверења међу грађанима у БиХ.

Претпоставка ових мера је јасна политичка воља подршке борби против корупције, и то не само у подршци у законском и системским изменама те подршци институцијама, већ и у конкретним случајевима. Корупција је резултат система, односно системски изазвана или барем неделотворним демократским политичким системом интензивирана појава, а истовремено и главна препрека његовом мењању. Стратегија борбе против корупције због тога подразумева и системске и стратешке мере уклањања услова у којима корупција успева, као што су економска стагнација и друштвено сиромаштво, ниски стандард и висока очекивања материјалног добитка, чиниоци културе и традиције, масовна друштвена несигурност, незапосленост, неефикасност итд.

ПРЕВЕНЦИЈА КОРУПЦИЈЕ

Измене у економском систему треба да подстакну приватизацију државног власништва будући да централизовано управљање и нејасна структура власништва подстичу злоупотребу овлашћења. Превенција корупције усмерена је на:

- поједностављење и дерегулацију интервенција и привредни живот,
- демистификовање власти,

1) Опширније у: Ж. Ђурић, Д. Јовашевић, М. Ракић, *Корупција – изазов демократији*, ИПС, Београд, 2007, стр. 17-233.

- подстицање схватања да је служба у власти пре свега одговорност према јавном интересу итд.

Међу најважније задатке којим се корупција треба смањити су истинске измене у политичком систему. Ово се пре свега односи на измене које би допринеле смањењу потчињавања заједничких интереса интересима група и појединаца. Ништа мање није важан ни задатак у области финансија тј. уређења области финансирања политичких странака као и контрола трошења буџетских средстава.

„У сагледавању борбе против корупције све запаженију улогу имају настојања унапређивања стандарда јавне управе широм света, односно системско и савесно стварање система друштвеног интегритета“²⁾.

Већ смо истакли да је корупција дубоко уткана у систем, а на њу нарочито утиче неделотворно демократско политичко уређење. Прецизније речено, ова неделотворност политичког уређења чак појачава појаву корупције. У том случају је логично закључити да сви субјекти државне власти, подједнако законодавна, извршна и судска власт, носе одговорност не само за појаву корупције него и за друга кривична дела. Можда најзначајнија особина корупције је да она повећава квалитет и квантитет кривичних дела. За сада борба против корупције се, бар у теорији, своди само на њено сузбијање, а многе од предузетих радњи против корупције најчешће постају привремене.

Од не малог значаја, за борбу против корупције је да је она проблем који варира од земље до земље, односно и у Републици Србији постоји специфичност корупције као криминалног дела. То за последицу има да се у Србији не могу директно применити (пресликати) сва решења, па и она успешна, која су се примењивала у другим државама а која су се показала као ваљана. У борби против корупције често недостају материјални докази па би несумњиво било неопходно чешће подсећање да доказ тј. аргумент за корупцију треба да буде и морал, култура и др. Но, за разлику од неких облика криминалних дела која су иманентнија развијеним друштвима, корупцију треба сузбијати подједнако озбиљно и у земљама у транзицији, али и у оним сиромашним. Осим тога, успех у борби против корупције зависи и „мора се заснивати на обаве-

2) Ибидем стр. 90.

зном учешћу јавности, односно обавези укључивања грађанског друштва и медија³⁾.

Чињеница је да развијене земље имају главну (водећу) улогу у давању нпр. мита у међународним пословним трансакцијама, а у њима је и домаћа корупција, нарочито политичка, очигледно све већи проблем.

Најважнија питања у борби против корупције треба да чине различите мере које треба да, пре свега, покрене Влада Републике Србије.

У сагледавању борбе против корупције све запаженију улогу имају настојања унапређивања стандарда јавне управе широм света, односно системско и савесно стварање система друштвеног интегритета. Суштина је да се нарочито земље у развоју, ослободе од система заснованих на хијерархији односно у којој је моћ дисперзована и где нико нема монопол тј. где свако одговара посебно. Истина је да ове услове неопходно мора да прати и слобода приступа информацијама, слобода медија, независност судства и полиције итд.

Приступ борби против корупције мора се заснивати на обавезном учешћу јавности односно на обавези укључивања грађанског друштва и медија. Уосталом овај принцип борбе против корупције се у земљама са развијеном демократијом већ увелико примењује и представља општеприхваћену основу у борби против корупције. Ово пре свега што јавност треба бити правовремено и детаљно обавештена о борби против корупције, а такође и због, још увек моћне улоге политичке воље грађана која представља фактор. Најмање што се може учинити у борби против корупције бар у неким сегментима друштвеног живота, а у циљу развоја модерног и безбедног друштва и државе јесте: поштење и патриотизам у запошљавању у државној управи; равноправне могућности у школству; једнакост пред законом; транспарентност финансирања из буџета, а нарочито када је у питању; финансирање политичких странака; доношење неопходних закона којим се детаљније регулишу одређене области; привредног пословања, како у држави тако и оно које се односи на спољно пословање; једнаки услови за све кориснике социјалноздравствених услуга; праведност у додељивању јавних функција и мандата; радити на подизању свести код грађана о потреби борбе против корупције и др.

3) Ибидем стр. 91.

Република Србија, иако је бременита многобројним проблемима може да остварује све наведене услове само постепено, што опет не иде у прилог потребној брзини развоја нашег друштва у односу на друге државе, пре свега, оне настале распадом СФРЈ. Ово се може разумети јер се политичка функција још увек третира као пут за прибављање богатства, као средство личне, а не опште користи. Но, објективно се може закључити да је настојање модерног развоја друштва, државе и безбедности код нас ипак испунио део својих циљева у разним областима друштвеног живота па тако и када се говори о борби против корупције као сметње том развоју. Досадашња искуства нам указују да пут транзиције друштва нимало није лак и брз. Напротив, он је најчешће тежак и дугачак и на том путу постоје многе препреке, а када корупција постане системски проблем (уткана у систем), чини се да она онда представља и највећу препреку на том путу развоја.

Због тога би изградња конкретног демократског система друштвеног интегритета највише допринела да корупција уопште не ступи на сцену. Овакав концепт организовања друштва доприноси одржању потребног квалитета живота, владавини права и развоју друштва и државе. Обзиром да се код нас ради о системској корупцији неопходно је указати и на чињеницу да досадашња примена основних антикорупцијских и др. закона које је потребно уградити као инструменте за сузбијање корупције, показује да у самим законима постоје озбиљни недостаци који онемогућавају примену истих.

Политичке и економске реформе најчешће носе висок ризик да се корупција повећа како у земљама света тако и код нас. Најутичајније повећање корупције се огледа у земљама у развоју где је почетак тржишних реформи редовно праћен повећањем нивоа корумпираности, што је за последицу имало пад учешћа пореза у бруто друштвеном производу. Ово је на међународној сцени за последицу имало још веће повећање разлике између сиромашних и богатих држава. Међутим, када је Влада државе заинтересована за борбу против корупције, грађанско друштво може да буде активан партнер инсистирајући на реформама са јасним и остваривим циљевима, надгледајући процес реформи и чинећи владу одговорном. Политичка воља не зависи само од политичких и економских средстава која су на располагању већ и од њихове претпостављене моћи и способности стабилне подршке.

У сваком случају напори и решеност Републике Србије у сузбијању корупције до сада дају веће или мање резултате што је свакако за похвалу уз чињеницу да се могло и знатно више урадити по том питању.

Политичка стабилност у Србији је објективно посматрајући задовољавајућа па тим пре чуди зашто резултати у борби против корупције нису знатно већи. У том контексту значајно је истаћи да у извештају у нашем региону у квалитету јавне управе Србије се заузима место непосредно иза Словеније, Хрватске и БиХ.

Чињеница је да је корупција неизбежна појава током процеса транзиције и да она озбиљно може угрозити демократске и тржишне институције, пре него што се оне поново изграде на новим основама. Борба против корупције захтева да се у периоду транзиције борби против корупције мора посветити посебна пажња и не дозволити да ова борба буде маргинализована или пак „у сенци“ економских реформи. Пропусти у тој борби сасвим сигурно могу имати несагледиве последице по развој не само Босне и Херцеговине него читавог региона.

МОГУЋНОСТИ И ОЧЕКИВАЊА У БОРБИ ПРОТИВ КОРУПЦИЈЕ

Држава је најбитнији орган која даје зелено светло и пуну подршку и која са својим правним, економским, социјалним, политичким, културним и другим мерама доприноси ефикасној борби против корупције јер посебно корупција нису само кривично-правне и криминалистичке категорије. Уколико држава према корупцији испољава пасиван однос, а он је евидентан према једном слоју богатих људи онда надлежни субјекти и не могу да остваре неке веће ефекте у супротстављању корупцији и др. облицима криминалитета. Тада на сцену ступају разни притисци и утицаји моћних политичких и економских центара које се испољава кроз непоштовање и кршење законитости.

Чињеница је да безбедна држава, у најширем значењу тог појма, и њено становништво представља један од главних циљева сваке државе и друштва. Безбедна држава представља управо оно што је друштво тражило и што се између осталог карактерише огромним потенцијалом слободног и модерног развоја друштва.

Демократија је у политици прогласила народну вољу, у привреди је прогласила слободну утакмицу, а у друштву слободу појединца. Успех демократије у свету и појединачно у земљама, која између осталог подразумева и стабилну безбедност, као реформе по много чему се различито тумачи, али је чињеница да је та реформа данас код нас остварена у политици, привреди и друштву. Један од битних задатака демократије је да се изгради потребан ниво одговорности у управљању државом. На том путу се поред низа других аномалија јавља и корупција укореењена у систем државе и која је перманентна претња достигнутом степену развоја друштва.

Међутим, чињеница је да нема тог друштва које морално или законски прихватљивим сматра злоупотребу положаја, односно које се мири са системски укореењеном корупцијом.. Такође, нема ни друштва које оправданим сматра да се политички положај или јавна служба користи за брзо и јавно богаћење путем нпр. комерцијалних уговора или ма на који други незаконит начин, а на рачун јавног интереса. Уосталом, рекли бисмо да би довођење у питање таквог криминалног понашања у најмању руку било више него забрињавајуће. Политички и казнени прогони не дају резултате ако не следи и друштвена акција одгајања и мењања политичке организацијске културе.

Међутим, апели на савесност и етичност не дају резултат без озбиљне и темељне реорганизације система и законодавне промене, односно промене одозго. Успех у борби против корупције зависи од више фактора, а најважнији је политичка воља и одлучност утемељена у правним нормативима.

Дакле, очигледно је да се не могу избећи неки спорни моменти који неминовно прате демократизацију. Ти моменти представљају секундарне спорости, односно огледају се у секундарним неефикасностима правног система, откривању, прогону и кажњавању. Но, спорост прилагођавања правног система није могуће третирати као традиционални проблем државе у сузбијању корупције. Ипак, чињеница је да је корупција у суштини недостатак, мањак претпоставки, друштвених норми и вредности које су потребне за нормално деловање слободне тржишне привреде као важним тековинама савременог развоја друштва.

Корупција, пре свега, због последица које изазива представља највећи проблем развоју здравих међународних економских односа, како унутар државе тако и оних међу државама. Корупција и у

модерној држави остаје опасност јер штети обављању друштвених послова, али и послова који се односе на безбедност. снижава потребан ниво морала у политичком одлучивању, блокира јавну управу, судство итд. Супротна је темељним моралним постулатима слободне трговине добрима која подразумева богаћење сопственим радом. Често се спомиње да је главна препрека сузбијању корупције њена укореењеност у лошој традицији, а најчешће претходном социјалистичком систему. Иако има аргумената за такву тврдњу (у навикама људи јавни положај повезује се са повластицама, а држава се доживљава као извор страха и неизвесности, солидарност се меша с обавезама, постоји клијентелизам у раду, осећај да права надилазе обавезе) и сличне аргументе не треба узимати у обзир према његовој формалној тачности, већ у смислу мобилизације у борби против корупције.

Према томе, корупција није прихватљива ни у једном савременом друштву иако је редовни пратилац демократизације друштва. Неминовно је треба елиминисати на свим нивоима и свим расположивим средствима. У тој борби највише треба утицати на свест грађана, односно омогућити грађанима учешће у борби против корупције као најважнијем носиоцу те борбе. Корупција је увек присутна, а све указује да ће она још дуго опстајати. Праве мере сузбијања корупције морају бити смислене и дугорочне.

Чини се такође да борбу против корупције у будућности треба свакако заснивати и на чињеници да основа историје једног народа и његове државности чини, између осталог, његова економска моћ (привредни развој) која мора бити непосредно повезана и обогаћена духовном баштином, што у суштини чини прву претпоставку државне обнове и изградње. Другим речима, борбу против корупције треба заснивати и изводити у складу духовног препорода народа у целини. Такође, најбоља гаранција за спровођење таквих интенција јесте заснованост свакодневне праксе на научним основама и упошљавањем најбољих, најквалификованијих и најобразованијих појединаца, без обзира на страначку припадност. Тешкоће у спровођењу борбе против корупције су бројне и њих треба да буду свесни пре свега они који се залажу за друштвене реформе ради очувања националне државе.

Осим тога сви досадашњи међународни инструменти за борбу против корупције који су усвојени у последњих десетак година треба да чине свеобухватан скуп стандарда који треба да помогну

законодавцима и креаторима политике у БиХ да конципирају законе и унапреде праксу у складу са начелима добре управе. Такође, чини се веома потребним и већа координација са међународним организацијама ангажованим у борби против корупције.

Неопходно је и даље радити на изради и усвајању (модификовању и иновирању) неких од кључних прописа за борбу против корупције као нпр. по питању нових закона у области јавних набавки, финансирања политичких странака, спречавања сукоба интереса и слободног приступа информацијама од јавног значаја. Нарочито значајним у борби против корупције је елиминисати уочене правне празнине у домаћем законодавству, посебно у области инкриминације и ефикасне истраге, кривичног гоњења и санкционисања кривичних дела корупције. У тој борби сами грађани треба да добију (имају) најзначајније место као и све државне институције у систему безбедности које се баве борбом против корупције и других облика криминалитета.

Борба против корупције се мора водити плански и систематски, како превентивним тако и репресивним мерама, на националном и међународном нивоу уз пуну међународну сарадњу и стварање повољних услова за рад надлежних органа, чему посебан допринос даје и овај научни скуп.

УМЕСТО ЗАКЉУЧКА

Изучавање појединих кривичних дела, а нарочито корупције је несумњиво од великог значаја. Штета по Републику Србију као и њеном угледу настале од корупције не мора и није увек могуће јасно и потпуно сагледати. Корупција се испољава најчешће на различите начине што знатно отежава борбу против ње. Иако и теорија и пракса под појмом корупције подводе различита инкриминисана понашања, ипак се може наћи унутрашња систематика свих ових појединих појмовних одређења.

У борби против корупције је потребно имати у виду да је корупција последица у првом реду неефикасног функционисања многих институција система, па и целог правног система односно несавршености система националне безбедности. Стога и сама борба против корупције треба истовремено да представља и борбу за самосталне, независне, боље и ефикасније институције система и у првом реду треба да обухвати темељиту реформу многих институција система безбедности које сада делују.

Приступ борби против корупције мора се заснивати на обавезном учешћу јавности односно на обавези укључивања грађанског друштва и медија. Уосталом овај принцип борбе против корупције се у земљама са развијеном демократијом већ увелико примењује и представља општеприхваћену основу у борби против корупције. Ово пре свега што јавност треба бити правовремено и детаљно обавештена о борби против корупције, а такође и због, још увек моћне улоге политичке воље грађана која представља фактор.

У сваком случају напори и решеност Републике Србије у сузбијању корупције до сада дају веће или мање резултате што је свакако за похвалу уз чињеницу да се могло и знатно више урадити по том питању.

Но, сигурно је да се друштво не може ефикасно и потпуно супротставити свим видовима и облицима криминалитета само и једино применом кривичних санкција – репресивних мера без обзира колико оне деловале ефикасно и правично. Поред ових мера потребно је свакако предузимати континуирано и перманентно различите видове опште, посебне и специјалне превенције. Те мере треба да предузимају различити друштвени субјекти на свим нивоима. Са променом у свести свих и свакога може се очекивати постизање позитивних резултата у овом правцу.

Mile Rakic

CORRUPTION AS A REFLECTION OF THE STATE OF SECURITY IN THE REPUBLIC OF SERBIA

Summary

Theme of this paper is phenomenology of corruption that has a relatively long historical tradition in our state as well as in other states. The corruption is analyzed from the aspect of its influence on security of society and consequently from the aspect of national security in democratic state. Despite the fact that security in its broadest notional meaning is comprehended in quantitative and qualitative senses to be modern one, the corruption still exists. In recent times it has gained in significance, considering its frequency and emerging forms and the range and intensity of caused effects. There is various set of problems accompanying the battle against corruption, such as the lack of its homogeneous definition and also its connection with the state government, that is, a direct harm to the foundations of modern state and the rule of law – the institutions of public government and established system of security.

Key Words: corruption, security, society, Republic of Serbia

ЛИТЕРАТУРА

- Rose-Ackerman, S.: *Корупција и влада*, Zagreb, 2002.
- Антонић Д., *Корупција у Србији*, Београд, 2001.
- Бошковић М.: *Криминалистика методика*, Београд, 1998.
- Бошковић М.: *Актуелни проблеми сузбијања корупције*, Београд, 2000.
- Гилмор В.: *Прљави новац*, Београд, 2006.
- *Личност и политичка власт*, Београд, 1989.
- *Разарање друштва*, Београд, 1994.
- *Корупција у одсуству владавине права*, Сарајево, 2004.
- Ђурић Ж., Јовашевић Д., Ракић М.: *Корупција изазов демократији*, ИПС, Београд, 2007.
- Јелачић М.: *Друштвено правни аспекти и методе супротстављања корупцији*, Београд, 1996.
- Јовашевић Д. Хашимбеговић Т.: *Злоупотреба службеног положаја*, Београд, 2001.
- Лазаревић Љ. Вучковић Б.: *Коментар Кривичног законика Републике Црне Горе*, Цетиње, 2004.
- Милић Миловановић: „Ендогена корупција као равнотежа секвенцијалне игре“, *Економски анали*, бр. 156 јануар-март 2003, Економски факултет, Београд, 2003,
- Nelson Schwartz.: *Bribes and Punishment*, *New York Times*, july 15. 2007.
- Ракић М.: *Безбедносна превентива*, ИПС, Београд, 2006.
- Вишић М.: *Законици древне Месопотамије*, Београд, 2003.
- Вујаклија М.: *Лексикон страних речи и израза*, Београд, 1980.
- Vujević M.: *Uvođenje u znanstveni rad u području društvenih znanosti*, FPZ, Zagreb, 1988.

Summary

Successful battle against corruption depends on various factors and the most important among them is political will and determination which has its basis in legal norms. It is obvious that some issues that are inevitably related to democracy cannot be avoided. Corruption, before anything else, due to its consequences, poses the biggest problem to development of healthy international economic relations, both inside of the state and with other states. Even in modern state corruption poses an actual danger for security. Corruption is harmful for performance of social business and also the business related to international security co-

operation. Corruption decreases a necessary level of morality in political decisions, it blocks public management, jurisdiction, etc. It stands in contrast to basic moral postulates of free trade of the goods that implies making profit through one own work.

Corruption is not acceptable in any modern society, although it is a regular accompaniment to the process of democratization of society. It is inevitable that it should be eliminated on all levels and with all available resources. In this battle it is necessary to influence awareness of citizens, which implies giving opportunity to the citizens to participate in the battle against corruption as the most important protagonists in the battle. Corruption is always present and that gives grounds for assertion that it will keep subsisting that way for a long time. Correct measures for prevention of corruption ought to be meaningful and long term planned ones.

The battle against corruption in future has to be based on the fact that the basis of history of one nation and its statehood is, among other things, its economic power (economic development) that needs to be directly connected and enriched by spiritual heritage as a first precondition for the state revival and development. In other words, the battle against corruption should be based and performed in accord with spiritual revival of the nation in general.

Key words: Corruption, security, Serbia...

Овај рад је примљен 8. маја 2010. а прихваћен за штампу на састанку Редакције 12. августа 2010. године.

